

**NOVA
UNIVERZA**

DIGNITAS

Revija za človekove pravice

Slovenian journal of human rights

ISSN 1408-9653

Pravno normiranje korporativnega upravljanja

Anja Stojin Štampar

Article information:

To cite this document:

Stojin štampar, A. (2017). Pravno normiranje korporativnega upravljanja, Dignitas, št. 73/74, str. 87-112.

Permanent link to this document:

[https://doi.org/ 10.31601/dgnt/73/74-5](https://doi.org/10.31601/dgnt/73/74-5)

Created on: 16. 06. 2019

To copy this document: publishing@nova-uni.si

For Authors:

Please visit <http://revije.nova-uni.si/> or contact Editors-in-Chief on publishing@nova-uni.si for more information.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© Nova univerza, 2018

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA SLOVENSKE
IN MEDNARODNE ŠTUDIJE

**NOVA
UNIVERZA**

EVROPSKA PRAVNA
FAKULTETA

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA DRŽAVNE
IN EVROPSKE ŠTUDIJE

Pravno normiranje korporativnega upravljanja¹

Anja Stojin Štampar

POVZETEK

Prispevek vsebuje sistematičen prikaz pravnih virov s teoretično razlago in navedbo konkretnih pravnih virov, s katerimi se urejajo korporacijsko-pravna razmerja. Različne pravne in ekonomske teorije opredeljujejo pojem podjetja kot osrednjega materialnega pravnega vira korporacijskega prava. Prispevek vključuje pregled glavnih pravnih in ekonomskih teorij podjetja ter heteronomnih in avtonomnih pravnih virov na področju korporativnega upravljanja v Sloveniji.

Ključne besede: materialni pravni vir, formalni pravni vir, heteronomno pravo, avtonomno pravo, teorija podjetja, korporativno upravljanje

Legal standardization of corporate governance

ABSTRACT

The article contains a systematic overview of sources of law based on theoretical analysis and description of the actual sources of law that govern corporate relationships. Throughout history, numerous legal and economic theories have been developed referring to enterprise (a firm) as the main material (substantial) source of corporate legal regulation. The overview of main legal and economic theories of the firm is included together with the

¹ Temo je avtorica obravnavala v okviru svoje doktorske disertacije z naslovom »Enotirni sistem upravljanja delniške družbe«.

outline of heteronomous and autonomous sources of law that define the corporate governance in Slovenia.

Key words: sources of law, theory of the firm, enterprise, corporate governance

1. Uvod

Za sodobne evropske pravne rede je značilna množica pravnih virov, katerih pravilna hierarhična razporeditev predstavlja resen izziv za sodobnega pravnika, zlasti ob vključevanju pravnih virov evropskega prava, ki je pravni red *sui generis*. Izziv je toliko večji za uporabnika-nepravnik, zlasti na področju gospodarskega prava. Kateremu pravnemu viru dati prednost, od katerih pravnih pravil je dopustno odstopati in kakšno veljavo pripisati virom dobre prakse, so vprašanja, s katerimi se dnevno srečujemo pri korporativnem upravljanju. Pravno urejanje korporacijsko-pravnih razmerij je svojevrsten izziv tudi za zakonodajalca, saj raznolikost družbenih razmerij in hitrost spreminjanja zahtevata bolj prilagodljiv način pravnega urejanja. Potreben je razmislek, katere vidike urediti s kogentnimi in katere z dispozitivnimi pravnimi pravili, katere vrste heteronomnih virov uporabiti in katera področja prepustiti samoregulaciji oziroma avtonomnemu pravnemu urejanju, da bodo pravne norme za naslovnike uporabne in učinkovite kot sestavni del pravnega reda.

Namen tega prispevka je narediti sistematičen prikaz pravnih virov s teoretično razlago in prikazom konkretnih pravnih virov, ki so na voljo udeležencem korporacijsko-pravnih razmerij.

2. Gospodarsko pravo

Temeljna naloga gospodarskega prava je »olajšati poslovanje gospodarskih organizacij in zagotavljati pravno varnost na trgu«.²

Gospodarsko pravo kot posebna veja prava se je začelo razvijati v srednjem veku skupaj z razvojem trgovinske dejavnosti kot trgovinsko pravo (*lex mercatoria*).³ Skupna značilnost trgovinske dejavnosti je bilo ustvarjanje dobička, zato so se zanjo vzpostavila

² Ivanjko v Š. Ivanjko, M. Kocbek, S. Prelič, Korporacijsko pravo, Pravni položaj gospodarskih subjektov, 2. izdaja, 2009, str. 68.

³ Več o *lex mercatoria* Kranjc in tam navedeni avtorji v V. Kranjc, Gospodarsko pogodbeno pravo, 2006, str. 70 in 71.

posebna pravila, ki so omogočala izkoriščanje časa in priložnosti za ustvarjanje dobička.⁴ *Lex mercatoria* je povzel trgovske poslovne prakse in običaje, ki so tvorili jedro trgovinskega prava v 17. stoletju, in po vsebini predstavlja rezultat unifikacije pravil. Trend kodifikacij civilnega prava se je nadaljeval v 18. stoletju, ko je v mnogih državah Evrope prišlo do ločitve (dualizma) med civilnim in trgovinskim pravom. V slovenskem pravnem redu (kakor tudi v Švici in Italiji) je ohranjen monizem civilnega prava, kar pomeni, da je gospodarsko (trgovinsko) pravo podveja oziroma del civilnega prava.⁵

Nadaljnji razvoj trgovinskega prava v 20. stoletju je zaradi posegov države trgovinsko pravo razdelil na več podvej: podjetniško pravo, pravo intelektualne lastnine, transportno pravo, zavarovalno pravo, bančno pravo in pravo družb oziroma statusno gospodarsko pravo.⁶ Zaradi vsebinske raznolikosti družbenih razmerij so za različne podveje gospodarskega prava značilne različne stopnje normiranosti. Gospodarsko pravo je namreč »usmerjeno k ohranjanju in varstvu posebnih potreb gospodarskih subjektov v pravnem prometu«. ⁷ Ivanjko navaja naslednje značilnosti sodobnega gospodarskega prava: kreativnost, medsebojna povezanost teorije in prakse, enostavnost, hitrost, publiciteta, registracija, ni posebnega varstva poslovnih partnerjev zaradi neznanja ali preprečevanja škode, internacionalizacija (unifikacija, harmonizacija).⁸ Te značilnosti se odražajo tudi v raznolikosti pravnih virov in dispozicij pravnih pravil na področju gospodarskega pogodbenega in statusnega prava.

Zaradi internacionalizacije poslovnih razmerij (med subjekti različnih pravnih redov), potrebe po odzivnosti in prilagodljivosti poslovne prakse raznolikim in dinamičnim okoliščinam poslovnega okolja imajo veliko veljavo avtonomni pravni viri, med njimi zlasti formularno pravo (tipizirane pogodbe, splošni pogoji poslovanja, uzance, klavzule in vzorčni zakoni, dokumentarni akreditiv

⁴ »Imperativ trgovine: izkoristi čas in priložnost, na podlagi česar so se razvila načela podjetniške svobode, dinamičnost in hitrost – pravila trgovinskega prava naj odgovorijo na potrebe trgovine po dinamičnih in fleksibilnih pravilih, ki omogočajo izkoriščanje poslovnih priložnosti«. Š. Ivanjko (op. pod črto št. 2), str. 62.

⁵ Glej M. Pavčnik, *Teorija prava*, 3. izdaja, 2007, str. 573; tudi V. Kranjc (op. pod črto št.3), str. 25.

⁶ Sodobna slovenska pravna teorija ne uporablja več pojma »trgovinsko pravo«, ampak gospodarsko pravo deli na gospodarsko statusno pravo in gospodarsko pogodbeno pravo. V. Kranjc (op. pod črto št.3), str. 40.

⁷ Š. Ivanjko (op. pod črto št. 2), str. 69.

⁸ Ibidem.

itd.).⁹ Razvili so se tudi mednarodni avtonomni pravni viri na področju korporativnega upravljanja (npr. načela OECD za korporativno upravljanje, računovodski in revizijski standardi, kodeksi).¹⁰ Razreševanje sporov, ki izvirajo iz pravnih poslov z mednarodnim elementom, sicer usmerjajo tudi pravila mednarodnega zasebnega prava (kolizijsko pravo), ki pa so precej zapletena, zato so se v drugi polovici 20. stoletja povečale pravodajne aktivnosti z namenom harmonizacije pravnih pravil in z namenom oblikovanja mednarodnih pravnih virov, ki jih sprejemajo specializirane mednarodne organizacije ali države. Nekateri izmed teh pravnih virov štejejo za heteronomne pravne vire neposredno na podlagi mednarodnih pogodb (8. člen Ustave RS), drugi pa zgolj za avtonomne pravne vire, katerih vsebino država prisilno ali prostovoljno prevzema v svoje formalne pravne vire, ob upoštevanju posebnosti in značilnosti svojega pravnega sistema ter družbenega okolja (npr. direktive EU ali priporočila OECD).

3. Pravno urejanje

3.1 Materialni in formalni pravni viri

Cilj pravnega urejanja je vzpostavitev in hkrati zavarovanje najpomembnejših družbenih razmerij. Pravo izhaja iz družbenih razmerij, zato se spreminja v času in prostoru in je odsev družbene realnosti v danem trenutku.¹¹ Po pravni teoriji so predmet pravnega urejanja lahko le tista družbena razmerja, ki jih je mogoče pravno urejati in imajo takšne značilnosti, da zahtevajo pravno urejanje.¹² Razlog za pravno urejanje je tako treba iskati v pomembnosti družbenega razmerja za določeno družbeno ureditev (npr. temeljna razmerja družbene organiziranosti in delovanja) in v morebitni konfliktnosti družbenega razmerja.¹³ Družba lahko deluje in zago-

⁹ Med tipične oblike formularnega prava uvrščamo klavzule in vzorčne zakone INCOTERMS, UNICTRAL, UNIDROIT in EPO. O primerih poenotenja gospodarskega pogodbenega prava glej V. Kranjc (op. pod črto št. 3), str. 33–40. Kranjc navaja, da del teorije (med avtorji navaja C. M. Schmitthoffa, B. Goldmana in A. Goldštajna) mednarodne vire poenotenja gospodarskih pogodbenih razmerij označuje kot novodoben *lex mercatoria* (id, str. 71).

¹⁰ D. Djokić, Korporacijsko upravljanje in nadzor delniških družb, 2011, str. 60.

¹¹ O pravnem normiranju in pravnih virih glej M. Pavčnik (op. pod črto št. 5), str. 91–96, str. 159, str. 279–287.

¹² Tako Pavčnik, ki tudi ugotavlja, da lahko pravo ureja le fizično ravnanje, ne tudi notranjega ravnanja, razen kadar se izraža prek zunanjega ravnanja. Id, str. 284. Podobno tudi Cerar v R. Bohinc, M. Cerar, B. Rajgelj, Temelji prava in pravne ureditve, 2006, str. 43 in 44.

¹³ Povzeto po M. Pavčnik (op. pod črto št. 5), str. 285.

navaja pravnim subjektom izvrševanje njihovih pravic in obveznosti le, če so vnaprej določena pravila delovanja državnih institucij in sprejemanja pravil delovanja te družbe.¹⁴ Pravno urejanje pa je potrebno tudi tam, kjer nastanejo močna nasprotja interesov in bi njihovo neobvladovanje ogrozilo temeljne človeške dobrine ter delovanje najpomembnejših družbenih procesov.¹⁵ Vnaprej ni mogoče nedvoumno in dokončno določiti, kdaj je pravno urejanje potrebno. To je odvisno od družbenih potreb, kar pa se odraža v prepletenosti materialnih in formalnih virov prava.¹⁶

Po teoriji imajo pravni viri dve sestavini: dinamično sestavino, ki jo predstavlja družbena resničnost, in statično sestavino, ki jo predstavlja pravna norma (teorija stopnjevitosti prava).¹⁷ Pravno urejanje družbenih razmerij, ki ne obstajajo, ni potrebno. Prav tako pa je pomembno, da pri pravnem urejanju upoštevamo dejanske okoliščine (kulturno-civilizacijsko sotovarje), sicer so pravne norme neživljenjske in kot take neuporabne. Naslovniki jih ne bodo mogli ponotranjiti in upoštevati pri svojem delovanju.¹⁸ Pravne vire zato delimo na materialne in formalne.

Materialni ali substančni pravni viri (primarni) so kulturno-civilizacijske, zgodovinske, splošno družbene in ekonomske okoliščine, v katerih nastajajo formalni pravni viri. Gre za družbena razmerja, ki so predmet pravnega urejanja, v danih družbenih razmerah. Po teoriji materialni pravni viri predstavljajo »interesno in vrednostno plat prava«.¹⁹

¹⁴ Temeljna družbena razmerja so tista, ki jih ureja ustava kot krovni pravni vir posameznega pravnega sistema/države. V Evropski uniji so temeljna družbena razmerja opredeljena s primarno zakonodajo, t. j. ustanovnimi pogodbami in njihovimi spremembami ter s pristopnimi pogodbami in Listino EU o temeljnih pravicah.

¹⁵ M. Pavčnik (op. pod črto št. 5), str. 285.

¹⁶ Ibidem, str. 282. V Nomotehničnih smernicah Službe Vlade RS za zakonodajo je kot temeljno vodilo pri pravnem normiranju izpostavljena naslednja usmeritev: »V dvomu raje ne pravno regulirati, temveč pustiti določeno razmerje pravno neurejeno, kot pa da bi ga (ker obstaja dvom) uredili napačno, preuranjeno ali brez potrebe (ali celo vse troje skupaj).« Nomotehnične smernice, 2004, str. 16.

¹⁷ Teorijo stopnjevitosti prava povzema Pavčnik po tam navedenih pravnih teoretikih: »Pravna pravila niso odvisna le od medsebojne povezanosti različnih pravnih normativnih stopenj, ampak tudi od njihove družbene pogojenosti. Družbena resničnost in kulturnocivilizacijska narava kot dinamična komponenta namreč vpliva na vsebino pravne norme. Pravni viri so statični in dinamični hkrati. Njihova dinamična sestavina je njihova vsebinska soodvisnost od družbene dejanskosti in njene spreminjajoče se narave.« M. Pavčnik (op. pod črto št. 5), str. 281.

¹⁸ Pravna teorija opozarja na »vsebinsko soodvisnost pravnega vira od družbene dejanskosti in njene spreminjajoče se narave.« Ibidem.

¹⁹ »Materialni pravni viri ali substančni pravni viri se osredotočajo na dinamično stran stopnjevitosti prava. S temi opozarjamo na med drugim družbeni in ekonomski kontekst in sestavine, ki pogojujejo in soodločajo, katera družbena razmerja naj bodo pravno urejena in kakšna naj bo vsebina formalnih pravnih virov.« M. Pavčnik (op. pod črto št. 5), str. 282.

Formalni pravni viri pa predstavljajo »pravno-dogmatično« podobo prava. Nastajajo v oblikah in vrstah, ki so vnaprej določene (npr. ustava, zakon, uredba), njihova naloga pa je vzpostavljanje splošnih in abstraktnih pravnih pravil. Sistem formalnih pravnih virov v vsakem pravnem redu temelji na načelu hierarhičnosti (stopnjevitosti). To pomeni, da so pravni akti v medsebojnem razmerju hierarhične nadrejenosti oziroma podrejenosti, tako da pravni akt višje stopnje določa subjekte in postopke za sprejemanje pravnih aktov nižje stopnje, ob tem pa tudi določi meje materialnega urejanja akta nižje stopnje (v skladu s teorijo stopnjevitosti prava). Vsi pravni akti (razen ustave) imajo tako dvojno vlogo: uporabo prava (višjega pravnega pravila) in ustvarjanje prava (nižjega pravnega pravila).²⁰

3.2 Kogentna (*ius cogens*) in dispozitivna pravna pravila (*ius dispositivum*)

Pravne vire sestavljajo pravna pravila, ki urejajo pravna razmerja. Pravna pravila so temeljne normative sestavine prava, ki določajo, kako naj se pravni subjekti vedejo in ravnajo v družbenih razmerjih. Značilna lastnost pravnih pravil je, da opredeljujejo želeno ravnanje pravnih subjektov in tudi posledice kršitve v obliki predpisane državne sankcije, s čimer se razlikujejo od tehničnih pravil, ki zgolj opisujejo vzročne povezave med naravnimi pojavi.²¹ Pravno pravilo ima tako štiri sestavine: primarna hipoteza, primarna dispozicija, sekundarna hipoteza in sankcija.²² Želeno ravnanje ali človeško vedenje v določenih okoliščinah (t.j. primarna hipoteza) opredeljuje primarna dispozicija, njeno kršitev oziroma nasprotno vedenje pa opredeljuje sekundarna hipoteza, na katero se navezuje sankcija (t.j. sekundarna pravna posledica). Ker se družbena razmerja med seboj razlikujejo po vsebini in pomembnosti, pozna pravno urejanje več stopenj dispozicij glede na intenzivnost določljivosti: striktne ali določene dispozicije (enoznačno, nedvoumno), relativno določljive dispozicije (z raztegljivimi pojmi) in dispozitivne dispozicije (zamenljivost zakonske dispozicije z lastno dispozicijo).²³

²⁰ Povzeto po M. Pavčnik, ibidem. Enako o hierarhiji pravnih aktov tudi M. Cerar (op. pod črto št. 12), str. 116.

²¹ Za razlago pojma pravnega pravila glej M. Pavčnik, id, str. 91–101. Povzema jo tudi M. Cerar, id, str. 74–85.

²² M. Pavčnik, id, str. 97.

²³ M. Pavčnik, id, str. 111.

V civilnem pravu in znotraj tega še posebej v gospodarskem pravu pravodajalec pogosto uporablja naslednji dve vrsti primarnih dispozicij: ²⁴ relativno določljive dispozicije z nedoločnimi pojmi in dispozitivne dispozicije, ki omogočajo pravnim subjektom, da »ravnajo prirejeno in v skladu z lastnimi interesi«. ²⁵ Relativno določljive dispozicije z nedoločnimi pojmi so tiste dispozicije, v katerih je zapoved, prepoved ali dovolitev izražena s pravnim standardom ²⁶, alternativno dispozicijo, z omejitvijo ali prostim preudarkom. V vseh teh primerih dispozicij je želeno ravnanje relativno nedoločno opisano, vendar so ravnanja določljiva. Dispozitivna dispozicija pa dopušča pravnemu subjektu, da zakonsko primarno dispozicijo nadomesti z dispozicijo po lastni presoji (sam določi svoje ravnanje), pri čemer pa ne sme preseči mej pravnega upravičenja. S temi oblikami je omogočena večja prilagodljivost primarne dispozicije konkretnim družbenim razmerjem.

Glede na obliko primarne dispozicije in stopnjo intenzivnosti, s katero pravodajalec naslovnikom pravnega pravila določa pravice ali dolžnosti, pravna pravila razvrščamo na kogentna in dispozitivna. ²⁷ Kogentna pravna pravila (*ius cogens*) določajo zapovedi ali prepovedi, ki jih ni mogoče spreminjati in s tem omejujejo avtonomijo ali pravno svobodo pravnih subjektov. ²⁸ Dispozitivna pravna pravila (*ius dispositivum*) pa zavezujejo le, če ni drugače določeno (»popustljivo pravo«). Po vsebini dispozitivna pravna pravila predstavljajo tipično in pravilno ravnanje, ki ga pravodajalec ponudi pravnim subjektom za urejanje pravnih razmerij kot t. i. subsidiarno pravo za primer, če se pravni subjekti ne dogovorijo drugače. Dispozitivno pravo prevladuje na področju urejanja civilnopravnih razmerij, kjer država dopušča pravno svobodo strank, ki pa je omejena s pravicami drugih pravnih subjektov in s kogentnimi pravnimi pravili pravnega reda. ²⁹

²⁴ Primarna dispozicija sporoča temeljna upravičenja in obveznosti kot primarne pravne posledice, ki jih pogojuje primarni zakonski dejanski stan (primarna hipoteza), v obliki zapovedi, prepovedi ali dovolitve. M. Pavčnik, id, str. 106.

²⁵ Id, str. 118.

²⁶ Po Pavčniku se pravni standardi uporabljajo tam, kjer je »niansiranost vedenja tolikšna, da tega ni mogoče ustrezno pravno in pravnotehnično izraziti že v formalnem pravnem viru«. Pravni standard opredeljuje kot »nedoločni pravni pojem, ki se sklicuje na strokovne, poklicne, krajevne in druge standarde ravnanja in vedenja, ki so v veljavi na različnih področjih človekovega udejstvovanja.« Id, str. 114.

²⁷ Id, str. 109.

²⁸ Pavčnik ugotavlja, da je kogentno pravo »značilno za intervencijsko in socialno državo, ki upošteva tudi pravice drugega in družbe«. Id, str. 110.

²⁹ »Dispozitivno pravo predstavlja vedenje in ravnanje, ki naj bi bilo pravilno in tipično. V tej kakovosti dopolnjuje (v obsegu nedogovorjenega) ali pa kar v celoti nadomešča (npr. pri dedovanju na podlagi

4. Materialni pravni viri v pravu družb

4.1 Podjetje kot osrednji materialni pravni vir

Iz splošne pravne teorije (glej op. pod črto št. 19) izhaja, da so materialni pravni viri družbena razmerja, ki so predmet pravne urejanja, v danih družbenih razmerah. V primeru prava družb gre torej za družbena razmerja, ki se razvijejo v povezavi z družbenim pojavom, ki ga imenujemo podjetje oziroma gospodarski podjem.³⁰

Kot dinamična sestavina pravnega vira, ki se spreminja v času glede na kulturno-civilizacijskih, zgodovinski, družbeni in ekonomski kontekst), se je v času spreminjal tudi pojem podjetja. Že Pretnar ugotavlja, da, »pravno bistvo trgovinskih družb /.../ ne more obstajati in rezultirati iz analize zunanjih normativnih določb, njihovo pravno bistvo izvira edinole iz njihove gospodarske in družbene funkcije«. ³¹ To odražajo tudi ekonomske in pravne teorije podjetja.

Pevcin³² opredeljuje tri zgodovinsko pogojevana pojmovanja podjetja:

1. podjetje kot stroj (18. in 19. stoletje): podjetje je sredstvo lastnikov za ustvarjanje dobička;
2. podjetje kot organizem (začetek 20. stoletja): ustanovitelji se začnejo odrekati svojemu lastniškemu vplivu in z odprodajo svojih lastniških deležev oziroma z iskanjem novih vlagateljev zmanjšujejo svoj vpliv v podjetju;³³ vodenje podjetja prepuščajo poklicnim

zakona) voljo strank. V civilnem pravu so – vsaj delno – ob dispozitivnih pravilih tudi kogentna /.../. Kogentna pravila omejujejo avtonomijo strank (prim. s 3. členom OZ) in stranki določajo prisilni okvir, od katerega ni mogoče odstopiti« M. Pavčnik, id, str. 110.

³⁰ Podrobneje o materialnih pravnih virih na področju prava družb glej A. Stojin Štampar, Enotirni sistem upravljanja delniške družbe, 2017, str. 21 – 27.

³¹ S. Pretnar, Oris primerjalnega trgovinskega prava, II. del, Trgovinske družbe, 1990, str. 40. Pretnar ugotavlja, da so »vse trgovinske družbe kapitalističnega družbenega sistema v tem sistemu pogojene, zgodovinsko razvite in obenem v sedanosti obstoječe stopnje in pravne oblike za centralizacijo kapitalov (osebne družbe in deloma družbe z omejeno zavezo) ali za koncentracijo in nastanek (transformacija prihrankov) kapitalov (delniške družbe in družbe z omejeno zavezo); pravne oblike, ki te ekonomske naloge omogočajo, so obenem funkcija za izpolnitev teh nalog«. Ibidem.

³² P. Pevcin, Ekonomika javnih podjetij in zavodov, 2009, str. 1–5.

³³ Ustanavljanje korporacij (namesto prejšnjih partnerstev in /.../ je omogočalo pridobivanje financiranja na kapitalskih trgih za rast podjetja. Značilnost korporacije je, da je ločena od lastnikov in managerjev ter da je možen prenos lastništva in omejena odgovornost. Z ločevanjem lastniške od upravljalvske funkcije se je pojavil t. i. problem agentov (angl. *agency problems*), saj so bili managerji najeti kot pooblaščenici (mandatarji) lastnikov, da upravljajo z družbo za njihov račun. Njihova naloga je, da upravljajo družbo na način, da se povečuje vrednost za delničarje (povečevanje vrednosti družbe in delnic ter izplačevanje dividend), pri čemer pa njihovi interesi niso vedno usklajeni. Z namenom nadzorovanja ravnanj menedžerjev, ki vodijo v zmanjševanje vrednosti za delničarje in hkrati v povečevanje ugodnosti za managerje, so se razvila posebna pravila upravljanja podjetij (*corporate*

menedžerjem, tako da se je lastniška funkcija začela ločevati od upravljalvske; zaradi sindikalnega delovanja delavci pridobijo večji vpliv na vodenje podjetja; podjetje se začne povezovati z družbenim okoljem, vendar njegova temeljna funkcija ostaja zadovoljevanje interesov delničarjev oziroma povečevanje vrednosti podjetja za delničarje (angl. *agency theory*);³⁴

3. podjetje kot družbeni podsistem (druga polovica 20. stoletja): podjetje je del družbe, ki ni »namenjen le kratkoročnemu zadovoljevanju potreb in interesov lastnikov, ampak dolgoročnemu zadovoljevanju širših družbenih potreb in interesov«;³⁵ pri vodenju podjetja naj se upoštevajo interesi vseh deležnikov gospodarskega podjema: delničarjev, zaposlenih, menedžerjev, strank in poslovnih partnerjev, države in družbenega okolja.³⁶

Tudi EU je usmerjen k takšni pravni ureditvi podjetij, ki upošteva in varuje interese različnih deležnikov gospodarskega podjema. To izhaja iz opredelitve ciljev ES v 2. členu PES (»skladen, uravnotežen in trajnostni razvoj gospodarskih dejavnosti, visoka stopnja zaposlenosti in socialne zaščite, visoka raven varstva in izboljšanje kakovosti okolja«) in ciljev EU, ki jih opredeljuje PEU³⁷, kakor tudi iz težnje po izogibanju konkurenci pravnih redov, saj le-ta vodi v deregulacijo na škodo manjšinskih delničarjev, delavcev, upnikov in držav (zmanjševanje davčnih prihodkov, okoljevarstveni problemi).³⁸

4.2 Ekonomske in pravne teorije podjetja

V slovenskem pravnem redu pojem podjetja ni opredeljen, zato je podjetje kot družbeni pojav le materialni pravni vir. Podje-

governance)» E. Brigham, M. Ehrhardt, Financial management, Theory and practice, 13. izdaja, Mason, 2011, str. 530 (prevedla A. Strojín Štampar).

³⁴ Takšno razumevanje podjetja še vedno prevladuje v anglosaških pravnih redih. Drugačen pristop so zavzeli v Združenem kraljestvu z uzakonitvijo koncepta »vrednosti razsvetljenega delničarja« (angl. *enlightened shareholder value*) v 172. členu zakona o družbah (CA 2006). A. Strojín Štampar (op. pod črto št. 30), str. 22. O agencijski teoriji glej še K. Zajc, G. Gerželj v: K. Zajc (urednik): Corporate governance v Sloveniji, 2009, str. 93. Glej tudi R. H. Coase v: Jonathan Macey (urednik): Classics in Corporate Law and Economics, 2008, str. 3-22, 1. del.; tudi M. C. Jensen, W. H. Meckling v: Jonathan Macey (urednik): Classics in Corporate Law and Economics, 2008, str. 23-78, 1. del.

³⁵ A. Strojín Štampar (op. pod črto št. 30), str. 21.

³⁶ Takšno pojmovanje podjetja je sprejeto zlasti v evropskih državah (izrecno npr. v Združenem kraljestvu in Avstriji) znotraj EU in izhaja tudi iz ciljev ES, zapisanih v 2. členu PES.

³⁷ R. Bohinc, Pravo EU, 2007, str. 23.

³⁸ Konkurenca pravnih redov je značilna za ZDA, kjer si različne države konkurirajo z različnimi pravnimi ureditvami, ki so delničarjem in menedžmentu prijazne, z namenom pritegnitve vlagateljev in s tem povečevanjem javnofinančnih prihodkov (npr. država Delaware). O tem B. Rajgelj, Pravo gospodarskih družb v EU, 2007, str. 26.

tje ni pravni subjekt in zato nima poslovne sposobnosti.³⁹ Formalni pravni viri urejajo le statusno-pravne pojavne oblike podjetja (npr. gospodarska družba, zavod, samostojni podjetnik, zadruga) in pravna razmerja med člani posamezne statusno-pravne oblike za izvajanje gospodarskega podjema. Ivanjko podrobneje analizira razlike med družbo in podjetjem: »Družba je pravna enota in izvaja pravno funkcijo (*universitas iuris*). Podjetje je skupek premoženja in ljudi, ki izvaja gospodarsko funkcijo (*universitas facti*). Družba ima podjetje kot sredstvo za doseganje družbenih ciljev.«⁴⁰ Podjetje je torej materija oziroma substrat družbe, ki pa je pravni subjekt in nastopa v podjetniških aktivnostih v zunanji pravni sferi. Ker podjetje nima pravne subjektivitete, ne more obstajati brez formalnopravne oblike, družba pa lahko obstaja brez podjetja.

Ivanjko opredeljuje podjetje kot organizirano gospodarsko enoto, katere funkcija je opravljanje določene dejavnosti zaradi pridobivanja dobička.⁴¹ Značilnosti podjetja so: (a) minimum organiziranih materialnih sredstev, (b) minimalna organiziranost dela, (c) enotna funkcionalna organiziranost sredstev in ljudi v skladu s cilji podjetja, (č) nastanek organizirane gospodarske enote v posebni pojavni obliki v zunanji pravni sferi, (d) opravljanje določenega dela v obliki dejavnosti, (e) samostojnost gospodarske organizirane enote; (f) sodelovanje v pravnem prometu na trgu po načelih ponudbe in povpraševanja za nadomestilo ter (g) trajnost in planska organiziranost enote.⁴²

Različne podjetniške teorije izpostavljajo različne ekonomske in pravne vidike kot ključne elemente gospodarskega podjema.

4.2.1 Ekonomske teorije podjetja

V zgodovini je bilo razvitih več ekonomskih podjetniških teorij, katerih skupni imenovalec je, da poudarjajo predvsem substrat in namen podjetja.⁴³ Med njimi so najpomembnejše naslednje: (a)

³⁹ Podjetje nima pravne osebnosti, ni nosilec dejavnosti in ne nastopa v pravnem prometu.« Š. Ivanjko (op. pod črto št. 2), str. 105.

⁴⁰ Id, str. 104.

⁴¹ »Podjetje je organizirana in premoženjska enota, v okviru katere so nepremičnine in premičnine, pravice in denar združeni in organizirani v določeni funkciji, ki jo s svojim delom dejansko uresničujejo fizične osebe. Gre za skupnost premoženja in ljudi, med seboj povezanih v funkciji opravljanja določene dejavnosti trajnega značaja.« Š. Ivanjko, id, str. 105.

⁴² Povzeto po Š. Ivanjko, id, str. 104.

⁴³ Za podrobnejši pregled ekonomskih teorij podjetja glej A. Strojín Štampar (op. pod črto št. 30), str. 30; tudi Š. Ivanjko, id, str. 105 – 116.

teorija namembnega premoženja, (b) teorija o podjetju kot posebnem premoženju, (c) teorija o podjetju kot skupnosti dejavnosti, premoženja in gospodarske možnosti in (č) teorija institucionalizacije. Najnovejša pa je teorija podjetja kot interesne skupnosti, ki podjetje opredeljuje kot »sociološki organizem, v katerem si vsi udeleženci prizadevajo doseči medsebojno dinamično ravnotežje in ustvarjati skupne cilje«. ⁴⁴

4.2.2 Pravne teorije podjetja

Doktrina je oblikovala tudi več pravnih teorij podjetja, ki podjetje obravnavajo z vidika pravic do podjetja: (a) podjetje kot dejansko nematerialno dobro, (b) teorija posebne pravice nad podjetjem, (c) podjetje kot objekt stvarne pravice višjega reda, (č) podjetje kot skupnost premoženja in oseb, (d) podjetje kot nematerialno dobro stvarnega prava in (e) podjetje kot pravna oseba. ⁴⁵

Pomen ekonomski in pravnih teorij se pokaže pri pravni presoji zunanjih in notranjih korporacijskih razmerij ter pri pravnem tolmačenju pravic delničarjev, obveznosti in dolžnosti članov organov vodenja in nadzora, ki jih pogosto opredeljujejo pomenško odprte norme. Podjetniške teorije so vodilo pri opredelitvi interesov družbe in morebitnega nasprotja interesov kakor tudi pri opredelitvi dolžnosti lojalnosti do družbe. ⁴⁶ Navedeno je pomembno za presojo, ali so člani organov vodenja in nadzora ravnali s predpisano skrbnostjo, t. j. s skrbnostjo vestnega in poštenega gospodarstvenika v dobro družbe, kadar je bila družba zaradi njihovega ravnanja oškodovana.

5. Formalni pravni viri

Pravodajalec uporablja formalne pravne vire za pravno urejanje družbenih razmerij, ki so ključna za delovanje družbenega sistema, družbe kot celote in za zaščito temeljnih vrednot družbe in posameznikov. Formalni pravni viri vsebujejo splošna in abstraktna pravna pravila. ⁴⁷

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Pravne teorije so podrobneje predstavljene v A. Stroj in Štampar, id, str. 31; tudi Š. Ivanjko, ibidem.

⁴⁶ Ekonomske teorije podjetja poudarjajo, da so del podjetja tudi posebne poslovne priložnosti, ki si jih menedžer ne sme prilastiti in izrabiti za lastno korist. Interesi podjetja niso identični z interesi večinskega delničarja, ampak vključujejo tudi interese drugih deležnikov: manjšinskih delničarjev, delavcev, strank, menedžerjev, upnikov itd.

⁴⁷ Glej Pavčnik (op. pod črto št. 5), str. 282.

Glede na organ ustvarjanja pravnih pravil pravna teorija razlikuje med neposrednimi formalnimi pravnimi viri, ki jih sprejemajo državni organi (npr. ustava, zakoni, podzakonski akti), odločitvami pravodajnih organov v konkretnih primerih, ki imajo značaj »splošnega in abstraktnega pravnega pravila« (npr. odločbe višjega in vrhovnega sodišča) in pravnimi pravili, ki jih oblikujejo družbeni subjekti sami na organiziran ali neorganiziran način, t.j. avtonomno pravo.⁴⁸

Formalni pravni viri se delijo na heteronomne in avtonomne pravne vire. Med seboj se razlikujejo glede na razmerje med pravodajalcem in naslovníkom pravnih pravil. Heteronomne pravne vire oblikuje tretja oseba, katere pristojnosti in postopek ustvarjanja pravnih pravil so predpisani (na primer ustava, zakoni, podzakonski predpisi). Naslovniki z vsebino ne soglašajo prostovoljno. Drugače velja za avtonomne pravne vire: njihov nastanek je odvisen od volje naslovníkov, lahko pa tudi od volje tretje osebe. Najpomembnejše pa je razmerje naslovníkov do avtonomnih pravnih pravil: naslovniki s pravili soglašajo oziroma jih sprejemajo za svoja zaradi velike stopnje prepričljivosti. Avtonomno pravo torej nastaja zaradi potrebe prakse, po volji naslovníkov ali z njimi povezanih oseb. Avtonomna pravna pravila so prostovoljno sprejeta, saj jih naslovniki prepoznavajo kot potrebna in uporabna.⁴⁹ Oblike avtonomnih pravnih virov niso formalno predpisane, v praksi pa se najpogosteje pojavljajo kot uzance in običaji, formularne pogodbe, vzorčne pogodbe, notranji akti in pogodbe (družbene, kolektivne ipd.), kodeksi ter priporočila.⁵⁰

Pavčnik navaja štiri kriterije razlikovanja med avtonomnim in heteronomnim pravom: subjekti-pravodajalci, predmet pravnega urejanja, stopnja splošnosti in abstraktnosti ter narava pravne sankcije.⁵¹ Stroka ocenjuje, da avtonomno pravno urejanje omogoča boljše »prelivanje« družbenih interesov v splošne pravne akte, pri čemer je njihova pravodajna moč odvisna od stopnje družbene moči, ekonomske ali politične, ki jo ima njihov pravodajalec.⁵² Avtonomno pravno urejanje je glede na predmet prav-

⁴⁸ Povzeto po M. Pavčnik, id, str. 287.

⁴⁹ Povzeto po M. Pavčnik, ibidem.

⁵⁰ Podrobnejša tipologija v V. Kranjc (op. pod črto št. 3), str. 55. Glej tudi op. pod črto št. 9.

⁵¹ M. Pavčnik (op. pod črto št. 5), str. 323.

⁵² Glede na pravodajalca lahko avtonomno pravo razdelimo na cerkveno pravo, pravo interesne samouprave (npr. šolstvo, zdravstvo), dispozitivno urejanje na področju civilnega prava in različne oblike avtonomnega gospodarskega prava ter kolektivne delovne pogodbe (M. Pavčnik, op. pod črto št. 5, str. 325). O avtonomnem pravnem urejanju na področju delovnih razmerij glej Z. Vodovnik, Avtono-

nega urejanja primernejše za zadeve, ki so pravno pomembne le za določeno skupino družbenih subjektov, stopnja konfliktnosti družbenega razmerja pa je obvladljiva s strani naslovnikov samih brez intervencije oblastnih organov. To pomeni, da obstaja razmeroma visok družbeni konsenz o dobrobiti pravnega urejanja in da je državno sankcioniranje potrebno v zmanjšanem obsegu. Z vidika kriterija splošnosti in abstraktnosti pa je avtonomno pravno urejanje primerno za zadeve, ki so značilne za posamezne skupine subjektov ter se nanašajo na bolj konkretne vidike družbenih razmerij, torej zadeve z nižjo stopnjo splošnosti in abstraktnosti. Ravno nasprotno pa velja za heteronomno pravno urejanje: namenjeno je normiranju razmerij, ki morajo biti enotno urejena za vse subjekte ali kategorije pravnih subjektov. Tudi avtonomno pravno urejanje zahteva v naprej predvideno sankcijo in postopek sankcioniranja.⁵³ Pravna sankcija namreč ni nujno državna sankcija. Izpostaviti velja tudi, da je ločnica med nastajanjem in uporabljanjem avtonomnega prava zelo zabrisana: oblikovanje priporočil dobre prakse namreč izhaja iz že vzpostavljene dobre prakse in hkrati poskuša vzpostaviti prakse, ki so boljše od obstoječih.

Tako kot ni mogoče jasno začrtati meje med nastajanjem in uporabljanjem prava niti med potrebo po normiranosti in nenormiranosti, tudi ni jasne meje med tem, kdaj je bolj primerno heteronomno in kdaj avtonomno normiranje.⁵⁴

5.1 Heteronomni pravni viri

Heteronomne pravne vire ustvarjajo oblastni organi (zakonodajni organ, izvršilna oblast, sodna oblast) v skladu s sistemom, ki je predpisan. Sprejemajo jih organi, ki sodijo v sfero javnega prava, naslovniki pa so vsi pravni subjekti znotraj pravnega reda (osebe javnega in zasebnega prava). Sistem heteronomnih pravnih virov temelji na načelu stopnjevitosti oziroma hierarhičnosti.⁵⁵

5.1.1 Ustava RS

Ustava je heteronomni pravni vir najvišjega hierarhičnega reda in ureja temeljna družbena razmerja, tako da določa državno

mni pravni viri na področju delovnega prava, PiD, 1996, 5–6, str. 991. O avtonomnih pravnih virih na področju korporativnega upravljanja glej D. Djokić (op. pod črto št. 10), str. 60–85.

⁵³ Id, str. 328.

⁵⁴ Primerjaj M. Pavčnik, id, str. 289, in Z. Vodovnik (op. pod črto št. 52), str. 991.

⁵⁵ M. Pavčnik, id, str. 279. Glej tudi op. pod črto št. 17.

ureditev ob upoštevanju načel delitve oblasti, temelje pravnega reda in temeljne vrednote družbene ureditve (človekove pravice in svoboščine). To velja tudi za področje gospodarske dejavnosti, kjer določa temelje pravne ureditve in temeljne vrednote.

Za področje korporacijskega prava so najpomembnejše določbe 42. člena (pravica do zbiranja in združevanja) in 74. člena (podjetništvo) Ustave RS. Pravica do združevanja je temeljna pravna podlaga za združevanje fizičnih in pravnih oseb zaradi skupnega uveljavljanja gospodarskih interesov (ustanavljanje gospodarskih družb, zadrug, zavodov, idr.), opredelitev svobodne podjetniške pobude v 74. členu Ustave RS pa šteje za temeljno ustavno opredelitev gospodarskega sistema.⁵⁶ Za področje gospodarskega statusnega prava je pomembna tudi opredelitev lastninske pravice v 67. členu Ustave RS, ki določa, da se lahko lastnina uživa le tako, da so zagotovljene njene gospodarska, socialna in ekološka funkcija.⁵⁷

Ustavne določbe so izpeljane oziroma podrobneje določene v zakonih, ki so druga vrsta heteronomnih pravnih virov in praviloma vsebujejo splošna abstraktna pravna pravila, ki so kogentna ali dispozitivna.

5.1.2 Zakonodaja

Temeljni akt na področju statusnega gospodarskega prava je Zakon o gospodarskih družbah (Uradni list RS, št. 42/2006 in nasl. - ZGD-1), ki ureja vse oblike gospodarskih družb in podjetnika posameznika. Zakon je bil od svojega sprejema leta 1993⁵⁸ večkrat spremenjen in dopolnjen zlasti zaradi usklajevanja z evropskim pravom.⁵⁹ ZGD-1 določa naslednja temeljna načela gospodarskega statusnega prava, ki predstavljajo »vrednostno merilo, ki usmerja vsebinsko opredeljevanje pravnih pravil in način njihovega izvrševanja«⁶⁰: načelo enotnega zakona, načelo omejenega števila pravnoorganizacijskih oblik (*numerus clau-*

⁵⁶ J. Šinkovec, *Pravice in Svoboščine*, str. 235 in nasl. ter str. 327 in nasl.

⁵⁷ Pravno urejanje statusno-pravnih razmerij je omejeno tudi z naslednjimi ustavnimi pravicami: svoboda dela (49. člen), pravica do zasebne lastnine (33. člen), pravica do delavskega soupravljanja (75. člen) in pravica do zdravega življenjskega okolja (72. člen).

⁵⁸ Zakon o gospodarskih družbah (ZGD, UL RS št. 30/93) je stopil v veljavo 10. 7. 1993.

⁵⁹ Za pregled vsebinskega razvoja ZGD-1 glej M. Kocbek (op. pod črto št. 2), str. 75–83. ZGD-1 je bil usklajen s petnajstimi direktivami EU na področju gospodarskega prava družb, zadnja novela (ZGD-1J), pa je stopila v veljavo aprila 2017. Za pregled direktiv EU na področju prava družb glej B. Rajgelj (op. pod črto št. 38), str. 25.

⁶⁰ M. Pavčnik (op. pod črto št. 5), str. 144.

sus), načelo pravne osebnosti, načelo firmskega prava, načelo konkurenčne prepovedi in načelo varstva manjšinskih pravic delničarjev.⁶¹ Določbe ZGD-1 so praviloma kogentne narave zaradi varstva javnega interesa in pravnega prometa. ZGD-1 sam določa, v katerih primerih lahko pravni subjekti medsebojna korporacijska razmerja urejajo drugače, kot določa zakon (dispozitivna pravna pravila).⁶² ZGD-1 je torej temeljni in glavni vir heteronomne pravne ureditve gospodarskih družb, ki ureja temeljne statusno-pravne značilnosti gospodarskih družb, statusno-pravna preoblikovanja ter odškodninsko odgovornost članov organov vodenja in nadzora.

V pravu družb se uporabljajo tudi splošna načela obligacijskega prava, kar izhaja iz načela monizma civilnega in gospodarskega prava v slovenskem pravnem redu. Obligacijski zakonik (Uradni list RS, št. 83/2001 in nasl. - OZ) sicer ureja temeljna načela in splošna pravila za obligacijska razmerja, vendar pa se na podlagi 14. člena uporablja tudi za druge pravne posle, vključno s korporacijsko-pravnimi posli.⁶³ Korporacijsko-pravni posli so posli, »ki povzročajo nastanek, spremembo oziroma prenehanje korporacijsko-pravnega razmerja«⁶⁴, t. j. razmerja med gospodarsko družbo kot nosilko podjetja in njenimi člani (družbeniki ali delničarji). Za urejanje statusno-pravnih razmerij so pomembna splošna načela OZ (zlasti načeli vestnosti in poštenja ter skrbnega ravnanja), pravila o zastopanju ter pravila o mandatni pogodbi in poslovni odškodninski odgovornosti. Določbe OZ so praviloma dispozitivne in dopuščajo udeležencem obligacijskih razmerij prosto urejanje medsebojnih pravic in obveznosti, razen kadar OZ izrecno določa drugače (2. in 3. člen OZ).

Načine in pogoje za sodelovanje delavcev pri upravljanju gospodarskih družb ureja Zakon o sodelovanju delavcev pri upravljanju (Uradni list RS, št. 42/93 in nasl. - ZSDU), ki je prav tako usklajen z evropskimi direktivami. Uporaba določb ZSDU temelji na načelu izbirnosti oziroma avtonomije delavcev, kar pomeni, ja sodelovanje delavcev pri upravljanju njihova pravica in ne dolžnost, zato jo lahko uresničujejo po svoji volji.⁶⁵

⁶¹ K. Puharič, *Pravo družb in poslovno pravo*, 2006, str. 69.

⁶² »Delniško pravo torej ni dispozitivno, ampak je kogentno.« M. Kocbek v: M. Kocbek, *Veliki komentar ZGD-1*, 2014, 183. člen, str. 137.

⁶³ Glej 14. člen OZ.

⁶⁴ N. Plavšak v: N. Plavšak in M. Juhart, *Obligacijski zakonik s komentarjem*, 2013, 14. člen, str. 154.

⁶⁵ Š. Ivanjko (op. pod črto št. 2), str. 295; tudi D. Mežnar v: D. Mežnar, *Komentar ZSDU*, 1993, str. 17.

Finančno poslovanje pravnih oseb in postopke njihovega prisilnega prenehanja (insolvenčni postopki) ureja Zakon o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju (Uradni list RS, št. 126/2007 in nasl. - ZFPPIPP). Tudi te določbe so praviloma kogentne.

Za gospodarske družbe, ki izdajajo finančne inštrumente, je vezujoč tudi Zakon o trgu finančnih instrumentov (ZTFI)⁶⁶, ki ureja trgovanje s finančnimi instrumenti v Sloveniji (v skladu s pravili EU), postopek obvezne in prostovoljne javne ponudbe za odkup vseh delnic družbe ob doseganju zakonsko določenega prevzemnega prava pa ureja Zakon o prevzemih (ZPre-1). Določbe obeh zakonov so praviloma kogentne.

Dolžnosti organov vodenja in nadzora so opredeljene tudi v zakonodaji, ki ureja varstvo konkurence (Zakon o preprečevanju omejevanja konkurence - ZPOmK-1), upoštevati pa je treba tudi posebne statusno-pravne določbe, ki urejajo posamezne vrste finančnih institucij: Zakon o bančništvu (ZBan-2), Zakon o zavarovalništvu (ZZavar-1) in Zakon o investicijskih skladih in družbah za upravljanje (ZISDU-3).

5.1.3 Pozakonski akti

Tretji nivo heteronomnih pravnih virov so podzakonski akti, ki izpeljujejo zakonske določbe in se konkretizirajo na četrti ravni heteronomnih pravnih virov, tj. odločb upravnih in sodnih organov, ki vsebujejo individualne in konkretne pravne norme.

5.1.4 Mednarodne pogodbe

Posebna vrsta heteronomnih pravnih virov so mednarodne pogodbe. Na podlagi 8. člena Ustave RS morajo biti zakoni in drugi predpisi v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Slovenijo. Pogodbe, ki so ratificirane in objavljene, se uporabljajo neposredno.

⁶⁶ ZTFI je nadomestil Zakon o trgu vrednostnih papirjev (ZTVP-1), ki je urejal trg vrednostnih papirjev do leta 2007. ZTFI ureja postopek ponudbe vrednostnih papirjev javnosti in uvrstitve vrednostnih papirjev v trgovanje na organiziranem trgu, dolžnosti izdajatelja glede razkrivanja informacij v zvezi z vrednostnimi papirji na organiziranem trgu, upravljanje z notranjimi informacijami izdajatelja in pravila delovanja organiziranega trga vrednostnih papirjev.

5.1.5 Evropsko pravo

Neposredno se uporabljajo tudi nekateri pravni viri ES oziroma EU (v nadaljevanju: evropsko pravo).⁶⁷ Evropsko pravo se uporablja na podlagi pristopa RS k EU in podpisa ustanovne pogodbe.⁶⁸ Ustanovne pogodbe (Pariška, Rimska in Maastrichtska pogodba)⁶⁹ in pristopne pogodbe vzpostavljajo nadnacionalni pravni red *sui generis*, ki po teoriji ni del mednarodnega prava.⁷⁰ Glavne značilnosti pravnega reda ES so načelo primarnosti evropskega prava, ki pripisuje pravnemu redu EU primarnost v razmerju do pravnih redov držav članic, neposredna uporabljivost (npr. neposredna uporabljivost uredb in določb PES)⁷¹ in neposredni učinek nekaterih določb evropskega prava v vseh pravnih redih EU.⁷²

5.2 Avtonomni pravni viri

5.2.1 Splošno

Namen avtonomnih pravnih virov ni zgolj izvedba heteronomnih pravnih virov, ampak imajo samostojno pravodajno vlogo.⁷³ Namenjeni so urejanju tistih družbenih razmerij, za katere je pravodajalec ocenil, da jih je primerneje prepustiti samoregulaciji naslovnikov⁷⁴, zato se lahko strinjam z ugotovitvijo, da je obseg avtonomnega pravnega urejanja pomemben pokazatelj stanja

⁶⁷ Pravne vire ES razvrščamo na primarne in sekundarne. Splošno o pravnih virih ES glej J. Sladič v: R. Knez (urednik), *Odločitve sodišča Evropskih skupnosti s pojasnili*, 2004, str. 67–90, in R. Bohinc (op. pod črto št. 37), str. 37–51.

⁶⁸ RS je podpisala pristopno pogodbo 14. aprila 2003 v Atenah.

⁶⁹ Na podlagi pogodbe o ustanovitvi Evropske unije (PEU – Maastrichtska pogodba) je bila leta 1993 ustanovljena Evropska unija in obstaja skupaj s predhodnimi Evropskimi skupnostmi (ES): (1) Evropska skupnost za premog in jeklo ESPJ (potekla 23. 7. 2002), (2) Evropska skupnost za atomsko energijo (EURATOM) in (3) Evropska skupnost (ES, prej EGS). PEU je krovna pogodba, ki vključuje vse tri temeljne pogodbe ES in kasnejše dopolnitve. R. Bohinc (op. pod črto št. 37), str. 15.

⁷⁰ J. Sladič (op. pod črto št. 67), str. 68; tudi R. Bohinc, 2007, str. 18.

⁷¹ Na podlagi novele Ustave RS s členom 3a lahko Slovenija z mednarodno pogodbo, ki jo ratificira DZ z dvotretjinsko absolutno večino, prenese izvrševanje dela suverenih pravic na mednarodne organizacije. To je pravna podlaga za neposredno uporabo nekaterih virov evropskega prava v slovenskem pravnem redu.

⁷² Sladič opredeljuje neposredni učinek evropskega prava kot pravico posameznika, da od nacionalnega sodišča zahteva neposredno uporabo določb ustanovitvenih pogodb, uredbe, direktive ali odločbe v konkretnem sodnem postopku. J. Sladič (op. pod črto št. 67), str. 91.

⁷³ A. Strojín Štampar (op. pod črto št. 30), str. 38 in 39.

⁷⁴ M. Pavčnik (op. pod črto št. 5), str. 332. Drugače Kranjc (op. pod črto št. 3, str. 55), ki kot eno izmed pglavitnih prednosti avtonomnih pravil v gospodarskem pogodbenem pravu navaja prav konkretizacijo zakonskih določb.

»demokraciji razmerij na ekonomsko-socialnem področju v družbi«. ⁷⁵

Upošteva splošna pravila OZ glede neveljavnosti (3. člen) avtonomno pravno urejanje seveda ne more biti v nasprotju s heteronomnim pravom, saj OZ v takem primeru predpisuje sankcijo ničnosti ali izpodbojnosti. Avtonomno pravno urejanje nastopi le tam, kjer to zakonodaja izrecno predvideva ali pa področja ne ureja. V tem primeru se bodo družbeni subjekti, katerih interesi in pravne koristi so urejeni s temi pravili in jih tudi najboljše poznajo, poslužili samoregulacije, če bodo ocenili, da obstaja potreba po urejenem in predvidljivem ravnanju zaradi zaščite teh interesov. ⁷⁶ To je glavni razlog za oceno, da je avtonomno pravno urejanje ali samoregulacija bolj učinkovito.

Zaradi močne vpetosti Slovenije v mednarodne gospodarske in politične pod vplivom mednarodnih ekonomsko-političnih integracij in organizacij (EU, OECD) je v zadnjih dveh desetletjih nastalo veliko novih avtonomnih pravnih virov zlasti na področju korporativnega upravljanja. Nekateri tovrstni viri so dejansko posledica potrebe po samoregulaciji, ⁷⁷ mnogi pa so bili oblikovani zaradi splošne družbene potrebe po boljšem upravljanju družb s pomembno naložbo države in zaradi obveznosti, ki jih Slovenija prevzema s članstvom v mednarodnih združenjih in integracijah (OECD, EU). Tako je, na primer, ZSDH-1 (32. člen) predpisal sprejem posebnega kodeksa korporativnega upravljanja, ki vsebuje načela in priporočila dobre prakse za korporativno upravljanje družb s kapitalsko naložbo države.

Na vsebino avtonomnih pravnih virov na področju korporativnega upravljanja vplivajo zlasti dokumenti OECD in EU, pa tudi kodeksi korporativnega upravljanja, sprejeti v državah članicah EU (npr. nemški in angleški kodeks) in dokumenti ECODA (*European Confederation of Directors' Associations*).

5.2.2 Avtonomni pravni viri in korporativno upravljanje v Sloveniji

Avtonomni pravni viri nastajajo na organiziran ali spontan način.

⁷⁵ Z. Vodovnik (op. pod črto št. 52), str. 991.

⁷⁶ V. Kranjc (op. pod črto št. 3), str. 55; tudi D. Djokić (op. pod črto št. 10), str. 60.

⁷⁷ Djokić meni, da pomenijo avtonomni pravni viri na področju korporativnega upravljanja »zapis že ustaljenega praktičnega ravnanja ali obravnavajo priporočila za načine izvajanja dejavnosti korporacije ali korporacijskega upravljanja, ki ga /.../ pojmujejo kot učinkovito, dobro in priporočljivo prakso«. D. Djokić (op. pod črto št. 10), str. 61.

5.2.2.1 Notranji akti družb: statuti, poslovniki o delu organov, drugi akti

Statut je obvezen notranji akt, s katerim se določijo temeljne značilnosti delniške družbe (169. člen ZGD-1). Njegove obvezne sestavine so predpisane v prvem odstavku 183. člena ZGD-1, v skladu z načelom statutarne strogosti⁷⁸ pa zakon dopušča odstopanja le, kadar je tako izrecno predvideno. Druge vsebine se lahko v statutu uredijo le, kadar zakon teh vprašanj ne ureja celovito.⁷⁹ ZGD-1 določa način sprejemanja in spreminjanja statuta, z zakonom pa je določena tudi sankcija za kršitev statuta, in sicer je sklep skupščine, ki je sprejet v nasprotju s statutom, neveljaven in kot tak izpodbojen (prvi odstavek 395. člena ZGD-1). Takšna zakonska ureditev je v skladu z značilnostmi avtonomnega pravnega urejanja, saj se s statutom lahko ureja le tisto, kar je izrecno predvideno z zakonom, ni pa dopustno omejevat pravice in določati obveznosti v drugih pravnih razmerjih, npr. v razmerju do upnikov, razmerja do zaposlenih.

Druga pomembna vprašanja za družbo se uredijo z drugimi akti družbe (pravilniki, navodili, postopkovniki), ob upoštevanju določb ZGD-1, pri čemer ZGD-1 vrste in vsebine notranjih aktov ne opredeljuje (tretji odstavek 183. člena ZGD-1). Omenjena je le ena vrsta notranjih aktov, in sicer poslovnik organa vodenja ali nadzora delniške družbe (258. člen in 290. člen ZGD-1), katerega vsebina ni opredeljena. Poslovanje organov družbe je tako pretežni meri prepuščeno avtonomnemu urejanju organov samih, omejeno je le z nekaj kogentnimi določbami ZGD-1 (npr. sklic seje v 260. členu, poslovanje v 278. in 279. členu, glasovalne pravice v 257. členu). Organ družbe se lahko zgleduje po priporočilih dobre prakse oziroma drugih avtonomnih pravnih virih (npr. Kodeksu javnih delniških družb, *Smernicah ZNS za delo upravnih odborov (2013)*, *Priporočilih ZNS za delo predsednikov nadzornega sveta (2014)*). Če so priporočila vključena v notranji akt družbe, postanejo del avtonomnega prava družbe in zavezujejo člane organa k njihovem spoštovanju. Kršitve poslovnika lahko povzročijo neveljavnost posame-

⁷⁸ Načelo statutarne strogosti omejuje vsebino statuta (drugi odstavek 183. člena ZGD-1). Statut mora biti sestavljen v obliki notarskega zapisa, spreminja pa ga lahko le skupščina s sklepom, ki ga sprejme večina najmanj treh četrtin pri sklepanju zastopanega osnovnega kapitala (329. člen ZGD-1).

⁷⁹ Glej komentar k 183. in 184. členu ZGD-1 (op. pod črto št.62), str. 683.

znih korporacijsko-pravnih aktov, ki jih sprejema organ.⁸⁰ PTS opredeljuje poslovnik kot »*pravila za notranjo organizacijo in postopek dela določenega organa*«. ⁸¹ Drugače kot v primeru statuta, za poslovnik ne velja načelo statutarne strogosti, zato lahko poslovnik ureja različne vsebine, ki so pomembne za delovanje upravnega odbora, tudi tiste, ki so že zajete v statutu ali zakonu, vendar pa od teh ne sme odstopati, saj bi bila takšna določila nična.

Med posebne notranje akte lahko uvrstimo akte, ki jih sprejemajo gospodarske družbe na podlagi heteronomnih predpisov, in vsebujejo splošne in abstraktne pravne norme. Tako ZSDH-1 v 30. in 31. členu predpisuje, da mora SDH sprejeti letni načrt upravljanja naložb, s katerim opredeli cilje SDH glede posamezne naložbe, in politiko upravljanja naložb, s katero opredeli svoje postopke upravljanja naložb. Vsebina navedenih notranjih aktov je v celoti prepuščena organom SDH, ZSDH-1 pa določa odpoklic člana organa vodenja ali nadzora kot sankcijo za njihovo kršitev in jim s tem tudi daje pravno naravo avtonomnega pravnega akta (8. člen v zvezi z 44. členom in petim odstavkom 46. člena ZSDH-1).

5.2.2.2 Kodeksi

Med najpomembnejše splošne avtonomne pravne vire v Sloveniji se uvrščajo kodeksi korporativnega upravljanja. Na podlagi druge točke petega odstavka 70. člena ZGD-1 morajo družbe, ki so zavezane k reviziji, v letno poročilo vključiti izjavo o upravljanju, v kateri morajo med drugim razkriti odstopanja od izbranega kodeksa korporativnega upravljanja po načelu »spoštuj ali pojasni razloge za odstopanja«. Kodeksi korporativnega upravljanja podrobneje povzemajo dobre prakse vodenja gospodarskih družb glede: (a) razmerij med družbo in delničarji, (b) delovanja organov vodenja in nadzora, (c) standardov lojalnosti in neodvisnosti ter (č) sistema nadzora nad vodenjem in poslovanjem družbe.

Najstarejši kodeks korporativnega upravljanja v Sloveniji je Kodeks upravljanja javnih delniških družb, ki so ga leta 2004 sprejeli Ljubljanska borza, Združenje managerjev in Združenje nadzorni-

⁸⁰ Več o poslovniku A. Stojin Štampar (op. pod črto št. 30), str. 126 – 132.

⁸¹ S poslovníkom se običajno uredijo naslednja vprašanja: sklic seje, določanje dnevnega reda, vodenje sej in zapisnikov, usklajevanje zapisnikov, vodenje arhiva, priprava gradiv, snemanje sej, dostop do arhiva sej, obveščanje javnosti, glasovanje, postopek izvolitve predsednika in namestnika organa.

kov Slovenije. Od sprejema dalje je bil kodeks štirikrat revidiran, nazadnje leta 2016.⁸²

Zaradi velikega števila kapitalskih naložb države je pomemben tudi Kodeks upravljanja kapitalskih naložb RS – Kodeks SDH⁸³, ki ga je na podlagi 32. člena ZSDH-1 leta 2014 sprejel SDH. Študija Gospodarske zbornice Slovenije⁸⁴ iz marca 2015 je namreč pokazala, da ima država pomembne kapitalske naložbe v mnogih pomembnih gospodarskih panogah, npr. v energetiki (proizvodnja, distribucija, veleprodaja in trgovanje z energenti) in javni oskrbi (dobava in predelava vode, odvoz smeti), pa tudi v gospodarskih sektorjih rudarstva, potrošnih dobrin, druge proizvodnja in popravil, transporta in skladiščenja, poštnih storitev in IKT, finančnih in zavarovalniških storitev.⁸⁵ Kodeks SDH po vzoru drugih kodeksov (npr., nemški *Deutscher Corporate Governance Kodex* ali angleški *UK Corporate Governance Code*)⁸⁶ vsebuje načela in priporočila dobre prakse korporativnega upravljanja za družbe s kapitalsko naložbo države ter dopolnjuje zakonsko ureditev zlasti glede razmerij med družbo, družbeniki, SDH in državo ter glede delovanja in prejemkov organov vodenja in nadzora. Delniške družbe, ki so zavezane tudi k spoštovanju Kodeksa upravljanja javnih delniških družb, lahko uporabljajo oba kodeksa, odstopanja pa pojasnjujejo skladno z drugo točko petega odstavka 70. člena ZGD-1.

Združenje nadzornikov Slovenije, Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo in Gospodarska zbornica Slovenije so maja 2016 sprejeli Kodeks upravljanja za nejavne družbe, ki opredeljuje različne ravni korporativnega upravljanja v družbah, s katerimi vrednostnimi papirji se ne trguje na organiziranem trgu. Kodeks vsebuje priporočila osnovne ravni (temeljna priporočila dobre prakse korporativnega upravljanja) in priporočila napredne ravni,

⁸² Prva različica kodeksa je bila sprejeta 18. 3. 2004 in nato spremenjena ter dopolnjena 14. 12. 2005, 5. 2. 2007, 8. 12. 2009 in 27. 10. 2016. Zadnja različica kodeksa je stopila v veljavo 1. 1. 2017.

⁸³ Prva različica Kodeksa SDH je bila sprejeta 17. 12. 2014, nadzorni svet SDH pa je k njej podal soglasje 19. 12. 2014. Več o vsebini kodeksa A. Stojin Štampar (op. pod črto št. 30), str. 289, in A. Stojin Štampar, Upravljanje državnih podjetij v lasti SDH, pravna razmerja do ustanovitelja, kadrovski postopki ter implementacija priporočil in kodeksov upravljanja, PiD, 2016, št. 6-7, str. 984-997.

⁸⁴ Glej študijo Gospodarske zbornice Slovenije »Vloga slovenskih državnih podjetij v slovenskem gospodarstvu in stroški državnega lastništva«, avtorja Bojana Ivanca, marec 2015. Študija ugotavlja, da državne družbe (v pretežni ali večinski lasti države) zaposlujejo 80.000 oseb, kar predstavlja eno petino zaposlenih v Sloveniji v vseh gospodarskih družbah, skupaj s 160.000 javnimi uslužbenci pa predstavlja eno tretjino zaposlenih v državi. Te družbe so na presečni datum ustvarjale eno četrtno dodane vrednosti, imele slabih 42 % kapitala vseh gospodarskih družb in eno tretjino finančnega dolga, njihova aktiva pa je predstavljala eno tretjino aktive gospodarskih družb v Sloveniji (str. 1).

⁸⁵ Id., str. 10–13.

⁸⁶ Glej razdelek »Zgodovina in viri Kodeksa« na str. 5 Kodeksa SDH.

ki so namenjena velikim družbam. Če je družba zavezana k reviziji in izbere ta kodeks, odstopanja pojasnjuje v izjavi o upravljanju.

5.2.2.3 Priporočila

Med najaktivnejšimi ustvarjalci splošnega avtonomnega prava na področju korporativnega upravljanja sta stanovski združenji Združenje Manager in Združenje nadzornikov Slovenije.⁸⁷

Med pomembne avtonomne pravne vire sodijo tudi priporočila in pričakovanja, ki jih oblikuje SDH za družbe s kapitalsko naložbo države na podlagi četrtega odstavka 32. člena ZSDH-1. Z namenom učinkovitejšega in enotnega korporativnega upravljanja kapitalskih naložb države je SDH oblikoval priporočila glede načrtovanja poslovanja družbe in skupine, glede periodičnega poročanja o poslovanju družbe oziroma skupine, glede optimizacije stroškov dela in glede izvajanja skupščine družbe.⁸⁸ Odstopanja od navedenih priporočil družbe pojasnijo v izjavi o upravljanju, ki je del poslovnega poročila letnega poročila družbe (peti odstavek 70. člena ZGD-1).

5.2.3 Mednarodni avtonomni pravni viri

Tudi organi EU sprejemajo dokumente, ki so po vsebini priporočila in imajo pravno naravo avtonomnih pravnih pravil. Komisija je leta 2005 sprejela *Priporočilo o vlogi neizvršnih direktorjev ali članov nadzornega sveta javnih družb in o komisijah upravnega odbora ali nadzornega sveta (2005/162/ES)*, s katerim je opredelila priporočila glede sestave nadzornih organov družb, neodvisnosti in kompetenc njihovih članov in vrednotenja dela nadzornih organov. Na področju korporativnega upravljanja je Komisija leta 2009 sprejela še *Priporočilo o dopolnitvi priporočil 2004/913/ES in 2005/162/ES glede sistema prejemkov direktorjev javnih družb in Priporočilo o plačilnih politikah v sektorju finančnih storitev*. Pomembna je tudi *Zelena knjiga o upravljanju podjetij*, ki jo je Komisija sprejela leta 2011 in z njo določila okvir EU za upravljanje gospodarskih družb.⁸⁹ Namen Zelene knjige je oblikovanje heteronomnih in avtonomnih pravil v državah članicah v

⁸⁷ Glej priporočila Združenja nadzornikov Slovenije, objavljena na njihovi spletni strani, in priporočila Združenja Manager, objavljena na njihovi spletni strani.

⁸⁸ Priporočila so objavljena na spletni strani SDH, http://www.sdh.si/doc/Pravni_akti (zadnjič obiskano 31. 7. 2017).

⁸⁹ Green paper – the EU corporate governance framework (2011).

zvezi z naslednjimi vprašanji korporativnega upravljanja: učinkovitost nadzora nad delovanjem družb, spodbujanje aktivnega delovanja vseh delničarjev in kakovostno izvajanje načela »upoštevaj ali pojasni«.

Kot polnopravna članica OECD je Slovenija zavezana k spoštovanju priporočil OECD pri sprejemanju svojih heteronomnih pravnih virov. Dokumenti OECD niso neposredno uporabljivi, ampak imajo pravno naravo avtonomnih pravnih virov, katerih vsebino lahko država povzema v svoje heteronomne pravne vire (zakone, podzakonske akte) ali pa oblikuje svoje heteronomne pravne vire na način, da se dosežejo cilji, ki jih s svojimi priporočili želi uresničiti OECD.⁹⁰ Med najpomembnejšimi dokumenti na področju korporativnega upravljanja so *Načela G20/OECD za korporativno upravljanje*⁹¹ in *Smernice OECD za upravljanje podjetij v državni lasti*.⁹² Oba dokumenta sta bila posodobljena jeseni 2015. Vsebina obeh dokumentov je oblikovana na abstraktno splošni ravni, tako da je priporočila mogoče uporabiti v različnih sistemih korporativnega upravljanja (enotirnega in dvotirnega, za javne in nejavne družbe) ob upoštevanju gospodarskih, pravnih in kulturnih posebnosti različnih pravnih sistemov. Priporočila so bila upoštevana ob sprejemu ZSDH-1.

6. Sklepno

V prispevku sem predstavila glavna teoretična izhodišča pri pravnem normiranju na področju korporativnega upravljanja, kakor tudi konkretne pravne vire in njihova medsebojna razmerja. Opredelitev podjetja kot osrednjega materialnega pravnega vira korporativnega upravljanja se je v času spreminjala, kar je značilnost dinamične sestavine pravnega vira. Najnovejše podjetniške teorije podjetje opredeljujejo kot družben podsistem, ki je namenjen dolgoročnemu zadovoljevanju širših družbenih potreb. Temu ustrezno so s formalnimi pravnimi viri urejene statusno-pravne oblike nosilcev podjetja z različno stopnjo prisilnosti (kogentne in dispozitivne norme, avtonomno pravo), kar omogoča boljše usklajevanje interesov vlagateljev kapitala z interesi drugih deležnikov podjetja. Razumevanje podjetja kot materialnega pravnega

⁹⁰ Glej uvod Načel G20/OECD za korporativno upravljanje (2015).

⁹¹ G20/OECD Principles of Corporate Governance (1999, 2015).

⁹² OECD Guidelines on corporate governance of state-owned enterprises (2005, 2015).

vira je pomembno tudi pri pravni presoji zunanjih in notranjih korporacijskih razmerij ter pri pravnem tolmačenju pravic delničarjev, obveznosti in dolžnosti članov organov vodenja in nadzora, ki jih pogosto opredeljujejo pomensko odprte norme, kakor tudi pri opredelitvi interesov družbe in morebitnega nasprotja interesov.

V pravnem urejanju korporacijsko-pravnih razmerij pravodajalec uporablja različne kategorije pravnih virov. Pod vplivom mednarodnih integracij in združenj se je v Sloveniji razvila vrsta avtonomnih pravnih virov na področju korporativnega upravljanja, bodisi po volji naslovnikov, ki prepoznavajo avtonomno pravo kot potrebno in uporabno, bodisi zaradi obveznosti države kot članice mednarodnih integracij in združenj. Menim, da slovenski pravni red s pravilnim pristopom k pravnemu urejanju korporacijsko-pravnih razmerij dopušča ustrezen prostor za samoregulacijo oziroma avtonomno pravno urejanje. Intenzivnejše kognitivno urejanje pa je potrebno zlasti ob uvedbi nove oblike nosilca podjetja z namenom ustrezne vzpostavitve in ustalitve družbenih razmerij, kakor tudi kadar to zahteva varstvo javnega interesa in kadar konfliktnost družbenega razmerja zaradi zaščite legitimnih pravnih koristi in interesov pravnih subjektov zahteva intervencijo oblastnih organov.

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

EK: Evropska komisija
 ES: Evropske skupnosti
 EU: Evropska unija
 OECD: Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
 OZ: Obligacijski zakonik
 PES: Pogodba evropskih skupnosti
 PEU: Pogodba Evropske unije
 PTS: Pravni terminološki slovar
 RS: Republika Slovenija
 SDH: Slovenski državni holding, d. d., Ljubljana
 Uradni list RS: Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana
 ZDA: Združene države Amerike
 ZGD-1: Zakon o gospodarskih družbah
 ZSDH-1: Zakon o Slovenskem državnem holdingu

LITERATURA IN VIRI

Literatura

- Bohinc, Rado, Pravo EU, Maklen, Ljubljana, 2007;
- Bohinc, Rado, Cerar, Miro, Rajgelj, Barbara, Temelji prava in pravne ureditve, GV Založba, Ljubljana, 2006;
- Brigham, Eugene F., Ehrhardt, Michael C., Financial Management, 13. izdaja, South-Western Cengage Learning, Mason, 2011;
- Coase, R.H., The Nature of the Firm, v: Classics in Corporate Law and Economics, urednik Jonathan Macey, 1. Del, An Elgar Reference Collection, Cheltenham, UK, 2008, str. 3;
- Djokić, Danila, Korporacijsko upravljanje in nadzor delniških družb. Uradni list RS, Ljubljana, 2011;
- Ivanc, Bojan, Vloga slovenskih državnih podjetij v slovenskem gospodarstvu in stroški državnega lastništva - študija Gospodarske zbornice Slovenije, Ljubljana, 2015;
- Ivanjko, Šime, Kocbek, Marijan, Prelič, Saša, Korporacijsko pravo, 2. izdaja, GV Založba, Ljubljana, 2009;
- Jensen, Michael C, Meckling, William H., Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure, v: Classics in Corporate Law and Economics, urednik Jonathan Macey, 1. del. Cheltenham, An Elgar Reference Collection, Cheltenham, UK, 2008, str. 23;
- Knez, Rajko, et.al, Odločitve sodišča Evropskih skupnosti s pojasnili, Nebra, Ljubljana, 2004;
- Kranjc, Vesna, Gospodarsko pogodbeno pravo, GV Založba, Ljubljana, 2006;
- Mežnar, Drago, et al., Zakon o sodelovanju delavcev pri upravljanju s komentarjem, Gospodarski vestnik, Inštitut za delo pri Pravni fakulteti, Ljubljana, 1993;
- Obligacijski zakonik s komentarjem; urednik Miha Juhart in Nina Plavšak, GV Založba, Ljubljana, 2013;
- Pavčnik, Marijan, Teorija prava, GV Založba, Ljubljana, 2007;
- Pevcin, Primož, Ekonomika javnih podjetij in zavodov, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za upravo, Ljubljana, 2009;
- Potočnik, Janez, et.al, Evropsko pravo (zbirka gradiv šole evropskega prava); urednik Rado Bohinc, Primath, Ljubljana, 2004;
- Pretnar, Stojan, Oris primerjalnega trgovinskega prava, II.del, Trgovinske družbe, Uradni list RS, Ljubljana, 1990;
- Puharič, Krešo, Pravo družb in poslovno pravo, Uradni list RS, Ljubljana, 2006;
- Rajgelj, Barbara, Pravo gospodarskih družb v EU, GV Založba, Ljubljana, 2007;
- Strojin Štampar, Anja, Upravljanje državnih podjetij v lasti SDH, pravna razmerja do ustanovitelja, kadrovske postopki ter implementacija priporočil in kodeksov upravljanja, PiD, št. 6-7, 2016, str. 984;
- Strojin Štampar, Anja, Enotirni sistem upravljanja delniške družbe, doktorska disertacija, Evropska pravna fakulteta, Nova univerza, Ljubljana, 2017;
- Šinkovec, Janez, Pravice in Svoboščine, Uradni list RS, Ljubljana, 1997;
- Veliki komentar Zakona o gospodarskih družbah; urednik Marijan Kocbek, GV Založba, Ljubljana, 2014;
- Vodovnik, Zvone, Avtonomni pravni viri na področju delovnega prava, PiD, let. 22, št. 5-6, 1996, str. 991;
- Zajc K., Gerželj G., Vodenje in obvladovanje družb in ločitev lastništva in upravljanja v: Corporate governance v Sloveniji, urednik Katarina Zajc, Pravna fakulteta, Ljubljana, 2009, str. 37.

Pravni viri:

- Kodeks korporativnega upravljanja družb s kapitalsko naložbo države (Kodeks SDH), 2017, <http://www.sdh.si/sl-si/upravljanje-nalozb/kodeks-upravljanja-kapitalskih-nalozb-republike-slovenije> (zadnjič obiskano 31. 7. 2017);
- Kodeks upravljanja javnih delniških družb (Kodeks javnih delniških družb), 2017, <http://www.ljse.si/media/Attachments/Izdajatelj/2016/NovKodeksCG2016.pdf> (zadnjič obiskano 31. 7. 2017);
- Kodeks upravljanja za nejavne družbe, 2015, <https://www.gzs.si/LinkClick.aspx?fileticket=tiv71wyH-e0%3d&tabid=47814&portalid=120&mid=68602> (zadnjič obiskano 31. 7. 2017);
- N načela korporativnega upravljanja OECD - G20/OECD Principles of Corporate Governance, 2015, <http://www.oecd.org/corporate/principles-corporate-governance.htm> (zadnjič obiskano 31. 7. 2017);
- Obligacijski zakonik, Uradni list RS, št. 83/2001, in nasl.;

- Priporočilo Komisije Evropske unije z dne 15. februarja 2005 o vlogi neizvršnih direktorjev ali članov nadzornih svetov javnih družb in o komisijah upravnega odbora ali nadzornega sveta (2005/162/ES), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005H0162&from=SL> (zadnjič obiskano 31. 7. 2017);
- Priporočilo Komisije Evropske unije z dne 30.4.2009 o dopolnitvi priporočil 2004/913/ES in 2005/162/ES glede sistema prejemkov direktorjev javnih družb, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=CELEX:32009H0385> (zadnjič obiskano 31. 7. 2017);
- Priporočilo Komisije Evropske unije z dne 30.4.2009 o plačnih politikah v sektorju finančnih storitev, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=CELEX%3A32009H0384> (zadnjič obiskano 31. 7. 2017);
- Smernice OECD za korporativno upravljanje družb v državni lasti - OECD Guidelines on corporate governance of state-owned enterprises (2015); <http://www.cgov.pt/images/stories/ficheiros/oced-soes-en.pdf> (zadnjič obiskano 31. 7. 2017);
- Ustava Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 33/91-I, in nasl.;
- Zakon o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju, Uradni list RS, št. 42/2006, in nasl.;
- Zakon o Slovenskem državnem holdingu, Uradni list RS, št. 25/14;
- Zakon o sodelovanju delavcev pri upravljanju, Uradni list RS, št. 42/93, in nasl.;
- Zakon o trgu finančnih instrumentov, Uradni list RS, št. 67/07, in nasl.;
- Zelena knjiga, Okvir EU za upravljanje podjetij (Green paper – The EU corporate governance framework), 2011, http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/com2011-164_en.pdf (zadnjič obiskano 31. 7. 2017).